

Catalunya cap al Residu Zero

Situació actual i indicadors per a la transició

Síntesi de l'Informe
Gener de 2019

Presentació

Rezero – Fundació per a la Prevenció de Residus i el Consum Responsable presenta l' informe 2019 "Catalunya cap al Residu Zero. Situació actual i indicadors per a la transició".

L'objectiu de l'informe és fer una anàlisi i seguiment continuat de dades rellevants que ajudin a conèixer l'estat i les tendències del consum de recursos naturals i la generació de residus a Catalunya. Amb aquesta finalitat, Rezero ha dissenyat i analitzat una trentena de nous d'indicadors que permeten valorar la situació catalana en aquells aspectes considerats estratègics per avançar cap al residu zero. L'estructura de l'informe s'articula a partir de cinc eixos: prevenció i generació de residus, gestió i tractament, consum, responsabilitat ampliada del productor, política municipal i economia circular.

Després de la primera edició del 2015, es presenta aquest segon informe coincidint amb un nou marc normatiu europeu que renova objectius i defineix noves obligacions i instruments a aplicar per part dels territoris. Amb aquest nou informe Rezero vol aportar noves dades per a la reflexió i la formulació de propostes per a que Catalunya faci front al nou marc legal que està desplegant la Unió Europea i transiti de forma ràpida i decidida cap a un model de producció i consum que redueixi l'explotació i malbaratament de recursos naturals i assoleixi una reintroducció efectiva dels residus/recursos com a matèria primera a la indústria i l'agricultura.

Podeu consultar l'informe complet a:

<http://rezero.cat/dm/estudis-de-recerca/342-informe-catalunya-residu-zero>

Blocs de l'Informe

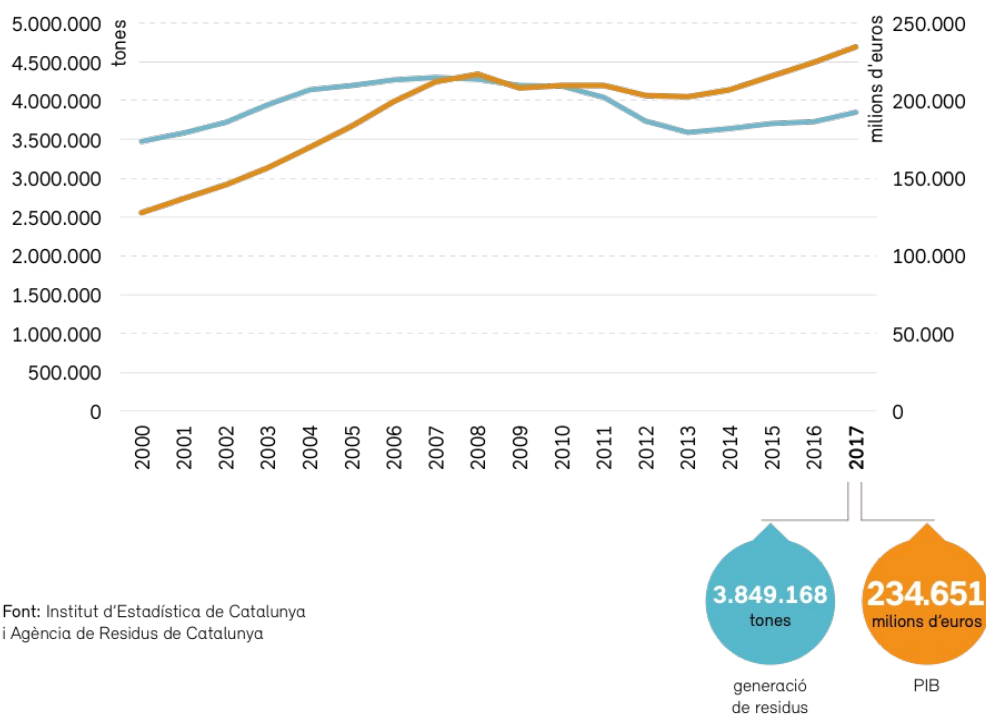

1. Les polítiques de prevenció de residus són insuficients i la producció de residus segueix augmentant

Existeix una forta relació entre el PIB i la producció de residus, de manera que a partir de l'any 2008 amb la crisi econòmica hi ha un estancament tant de la producció de residus com del PIB i el 2013, es detecta de nou un repunt de tots dos paràmetres que han anat a l'alça fins a l'actualitat. Resulta evident que l'objectiu europeu de desacoblament entre la riquesa i la producció de residus no es compleix, fet que evidencia la manca d'efectivitat de les polítiques de prevenció de residus per part de les diferents administracions competents.

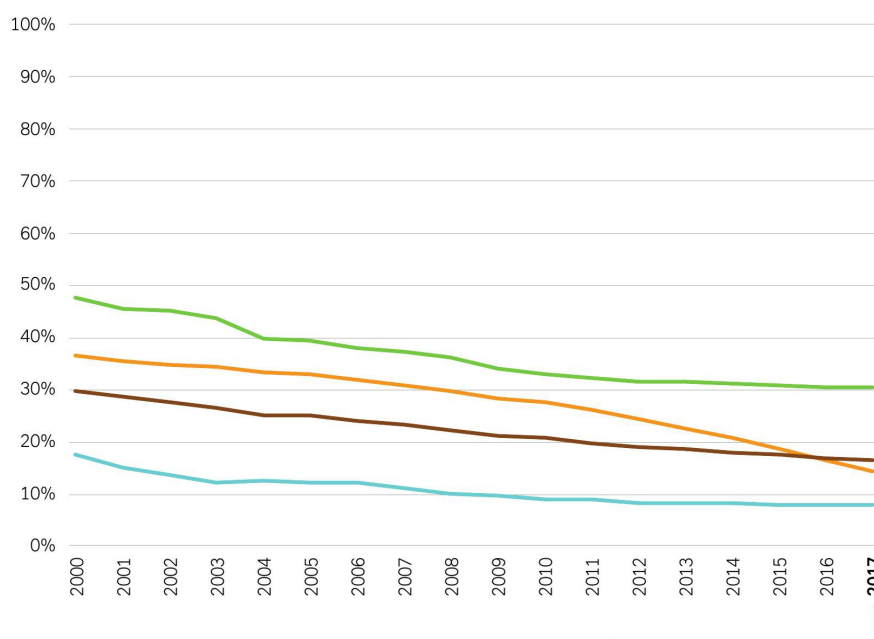
- L'any 2017 cada català de mitjana ha generat 509 kg de residus.
- La tendència dels darrers 4 anys ha estat l'augment, lent però imparable, de la producció de residus.
- En el cas dels residus industrials, no hi ha hagut un increment i la seva producció, incloent els residus perillosos, s'ha mantingut constant al voltant de les 250 tones anuals per empresa.

Evolució de la generació de residus i el PIB anual a Catalunya (2000-2017)

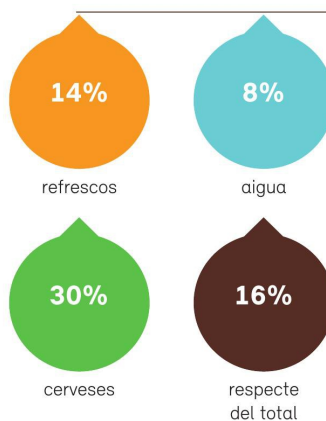

Només un de cada sis envasos de begudes és reutilitzable

Evolució de la quota d'envasos reutilitzables (aigua, refrescos i cerveses) respecte del total d'envasos comercialitzats a Catalunya (2000-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la consultora Canadean

- La quota d'envasos reutilitzables l'any 2017 ha estat de només el 16%, després d'una caiguda d'un 42% respecte del valor de l'any 2000.
- L'any 1997, quan es van establir els sistemes integrats de gestió en l'àmbit dels envasos amb l'objectiu de potenciar la prevenció de residus i el reciclatge, la quota d'envasos reutilitzables en el sector de les begudes de cervesa, refrescos i aigua era del 33%; vint anys després, l'any 2017 la quota d'aquests envasos ha caigut a la meitat.

Altres fraccions amb un gran potencial de reutilització, i amb canals logístics presents per dur-ho a terme, són els aparells elèctrics i electrònics, els voluminosos i la roba.

- Segons les dades proporcionades per les entitats associades a AERESS, el 2017 a Catalunya s'han reutilitzat o preparat per a la reutilització 2.760 tones de materials, de les quals gairebé el 95% corresponen al tèxtil.
- El percentatge que representen els materials reutilitzats o preparats per a la reutilització sobre el total de materials recollits per les entitats, no arriba ni al 40% en el cas del tèxtil, tot i ser el material que presenta millors resultats. Els RAEE i els voluminosos presenten resultats molt més baixos, un 7 i 3% respectivament.

L'any 2017 s'han malbaratat més de 32.271 tones de menjar

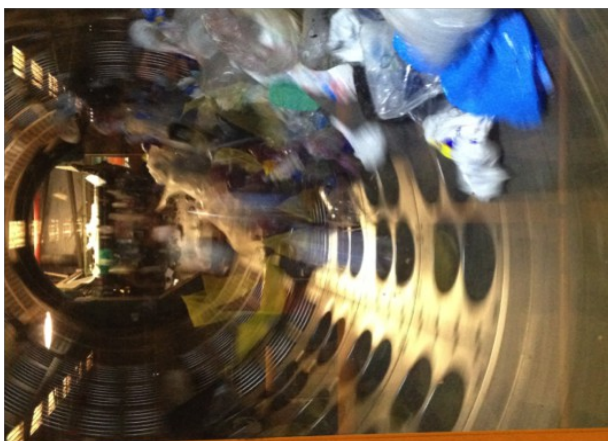
- L'any 2017, 32.271 tones de menjar (4kg/persona) s'han llençat al contenidor d'orgànica. Però, s'estima que les tones de menjar realment malbaratades a les llars ascendeixen a 20kg anuals per persona, si es té en compte també les restes de menjar aprofitables que es llancen a la fracció resta o s'autocomposten.
- El menjar malbaratat a les llars és una part, ja que també produeixen malbaratament els altres actors que intervenen en la cadena alimentària.

Més de 1.000 accions realitzades a la darrera Setmana Europea de la Prevenció de Residus

- El creixent interès d'administracions, agents socials i econòmics per fomentar actuacions de prevenció de residus es veu reflectit en l'augment de les accions inscrites a la Setmana Europea de Prevenció i en l'increment en les convocatòries de subvencions per projectes de gestió preventiva.

2. La recollida selectiva es manté estancada en nivells baixos i de mala qualitat

- Des del 2010, la recollida selectiva neta se situa entre el 35% i el 37% amb un clar estancament en els darrers 5 anys que indica que s'ha assolit un sostre.
- Aquesta tendència a l'estancament queda confirmada per un indicador encara més rellevant com és el fet que la quantitat de rebuig produït per persona i any es manté constant al voltant dels 300 kg/hab/any des de l'any 2012.
- La fracció orgànica és la que presenta major quantitat de tones recollides, tot i que la seva recollida es veu estancada des de l'any 2012. Si es té en compte que la fracció orgànica (FORM i restes de jardineria i poda) representa el 37% de la bossa tipus a Catalunya, actualment tan sols s'estaria recollint selectivament el 33% del que es genera.
- La recollida selectiva d'envasos lleugers s'ha estancat a la baixa des del 2010 en un percentatge baix, del 40% a tot estirar del total d'envasos posats al mercat.

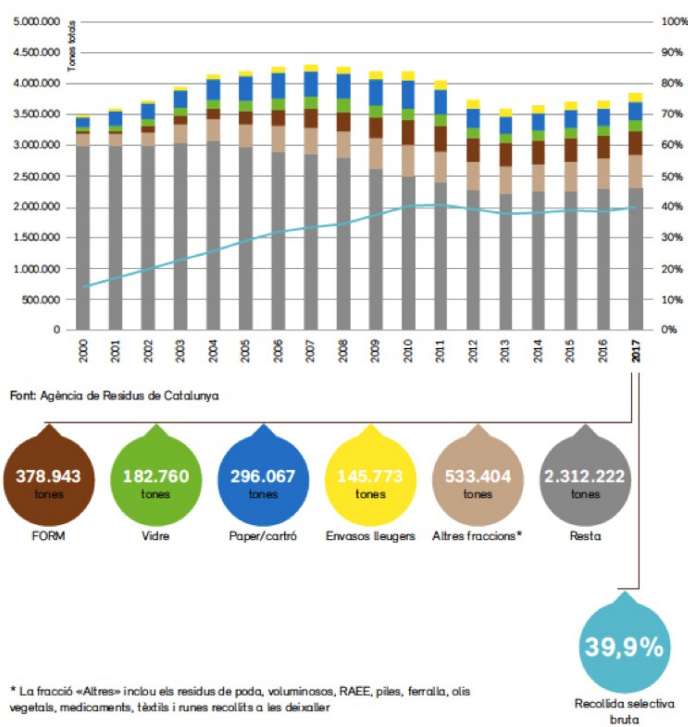

- El nivell d'impropis és molt alt:
 - ➔ En la fracció orgànica, el nivell d'impropis ha estat superior al 10% durant els darrers 10 anys, assolint el seu màxim el 2012 amb nivells de gairebé el 15%, i actualment supera el 12%.
 - ➔ En els envasos la situació encara és més preocupant perquè se situa al voltant del 30%.
- Les tones de FORM autocompostades tan sols representen el 1,8% del total de FORM recollida selectivament.
- Les tones de resta que van directament a tractament finalista (dipòsits controlats i incineració) han disminuït un 41% respecte el 2010, però tan sols el 29% (incloent el

material bioestabilitzat) del que ha entrat a les instal·lacions de tractament mecànic-biològic l'any 2017 s'han recuperat. Cal destacar que el material recuperat en les instal·lacions de TMB per al seu posterior reciclatge, sense comptabilitzar el bioestabilitzat, només representa entre el 8 i el 10% de les tones tractades.

- El valor del cànon dels residus municipals destinats a incineració i dipòsit controlat s'ha incrementat als darrers anys, situant-se en 14,5 i 30 €/tona respectivament. Aquestes xifres encara estan lluny dels cànons aplicats en altres països referents, com Bèlgica on és de 135€/tona per abocament i 107€/tona per incineració.
- El tractament i la disposició final dels residus representen entre el 6-7% del total de les emissions de gasos d'efecte hivernacle generades a Catalunya.

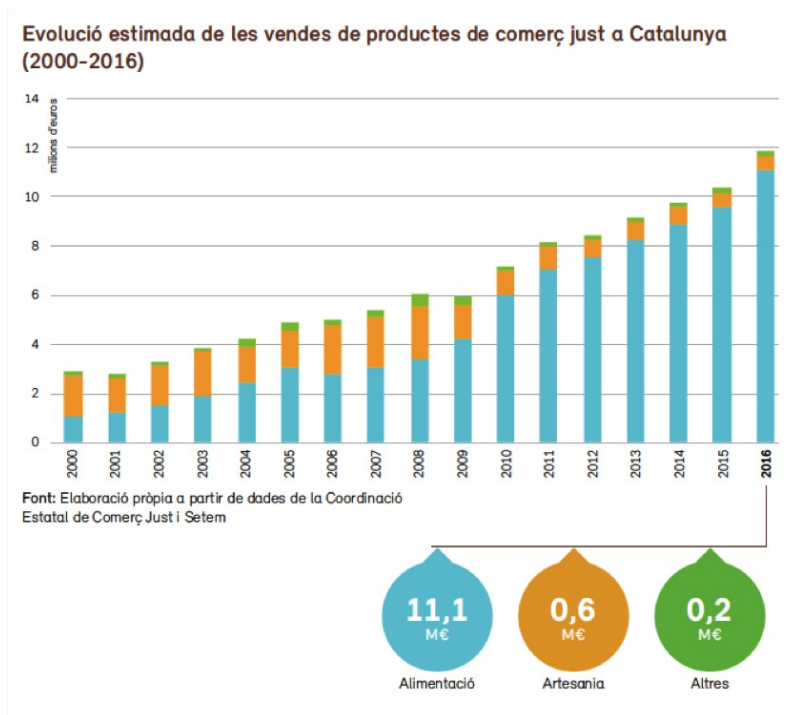
Evolució de la quantitat de residus totals recollits de forma selectiva en tones així com el percentatge de recollida selectiva bruta sobre el total de residus generats anualment a Catalunya (2000-2017)

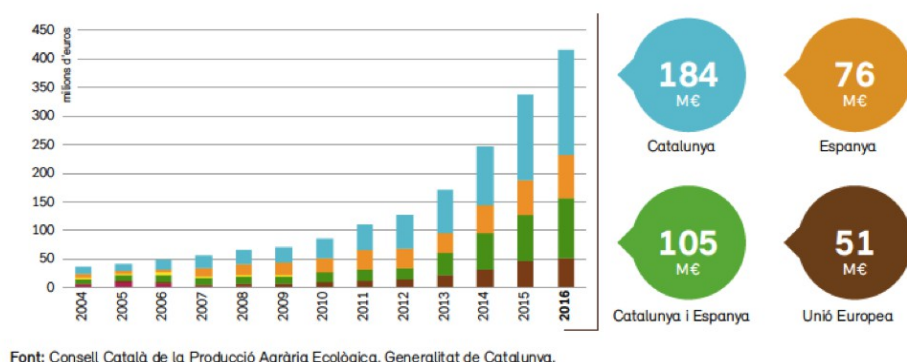
3. Les alternatives de consum conscient continuen creixent

A banda d'escollir sistemes de producció més justos i respectuosos amb el medi ambient, l'elecció de què consumim és també molt determinant dels impactes sobre els ecosistemes (emissions de gasos amb efecte d'hivernacle (GEH), consum d'aigua o extracció de recursos naturals). Els indicadors analitzats posen de manifest que:

- S'observa un augment constant i sense sostre de les opcions alternatives de consum, com el comerç just i la producció ecològica.
- En el cas del comerç just el volum de negoci s'ha multiplicat per quatre en 15 anys i cal destacar que el consum de productes alimentaris s'ha multiplicat per deu.
- La producció ecològica certificada ha multiplicat per 12 el volum de facturació en els darrers 11 anys.

Evolució de les vendes d'aliments amb certificació ecològica en milions d'euros desglossat per destí (2004-2016)

El sobre consum de carn augmenta l'impacte sobre el canvi climàtic

S'estima que a Catalunya, l'agricultura i la ramaderia és responsable del 10% de les emissions globals de gasos d'efecte hivernacle.

- El consum de carn ha disminuït lleugerament en els darrers 4 anys, tot i que supera els 40 kg/hab/any de consum mitjà.
- Segons la FAO són suficients 33 kg/habitant de carn magra anualment per a una alimentació sana i equilibrada. El sobre consum actual posa més pressió sobre els ecosistemes i el canvi climàtic.

4. Els fabricants no tenen prou en compte els aspectes ambientals a l'hora de dissenyar els seus productes

La responsabilitat de disminuir l'impacte ambiental i la generació de residus, recau, en primera instància, sobre el fabricant i envasador. El repte o obligació del productor ha de ser oferir productes dissenyats i fabricats amb criteris de producció neta, sense embalatges superflus, duradors (no d'un sol ús), dissenyats per a ser reutilitzats o reparats i, a la fi de la seva vida útil, reciclats.

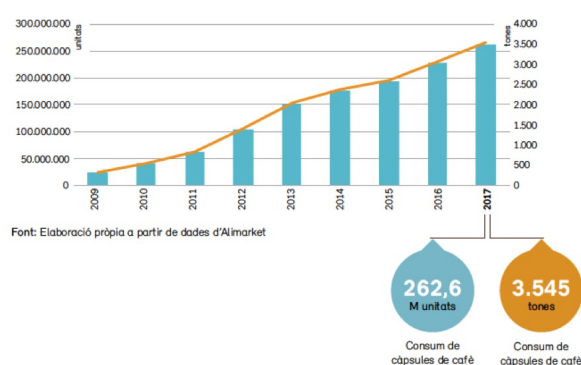
La Responsabilitat Ampliada del Productor es basa en el fet que el productor s'ha de fer responsable de la gestió i els costos dels residus que posa al mercat. Aquest fet hauria de incentivar que dissenyin productes fàcils de reutilitzar o reciclar.

Actualment menys del 50% dels residus de productes estan subjectes a sistemes d'aquest tipus que han donat resultats diversos quant a reducció de residus i reciclatge. Els més coneguts són

els envasos (Ecoembes i Ecovidrio) però també n'hi ha de piles, aparells elèctrics o pneumàtics.

Les càpsules de cafè són un exemple evident que en el segle XXI no es compleix la jerarquia ecològica perquè es permet introduir en el mercat i promocionar productes d'usar i llençar

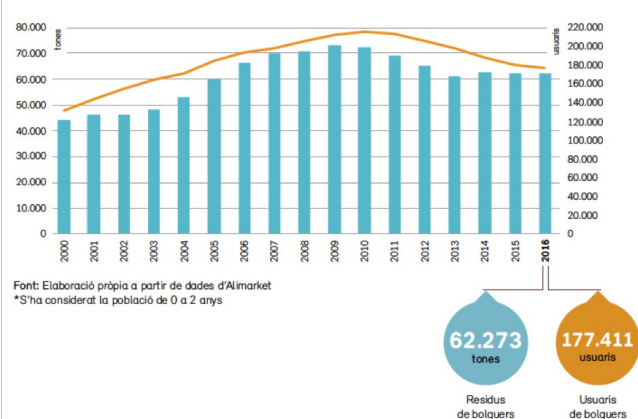
Evolució de la quantitat estimada de cafè venut en format càpsula a Catalunya (2009-2017)

- El consum de càpsules de cafè no ha deixat d'augmentar des de que es van introduir al mercat, amb un creixement interanual durant els darrers 5 anys de més d'un 8%.
- El format de cafè en càpsules ja representa el 15% del cafè consumit a Catalunya, quan el 2004 només representava un 2%.

La gestió dels bolquers d'un sol ús genera uns costos de més de 12 milions d'euros anuals

Evolució del consum estimat de bolquers d'un sol ús a Catalunya en tones i en relació al nombre d'usuaris (2000-2016)

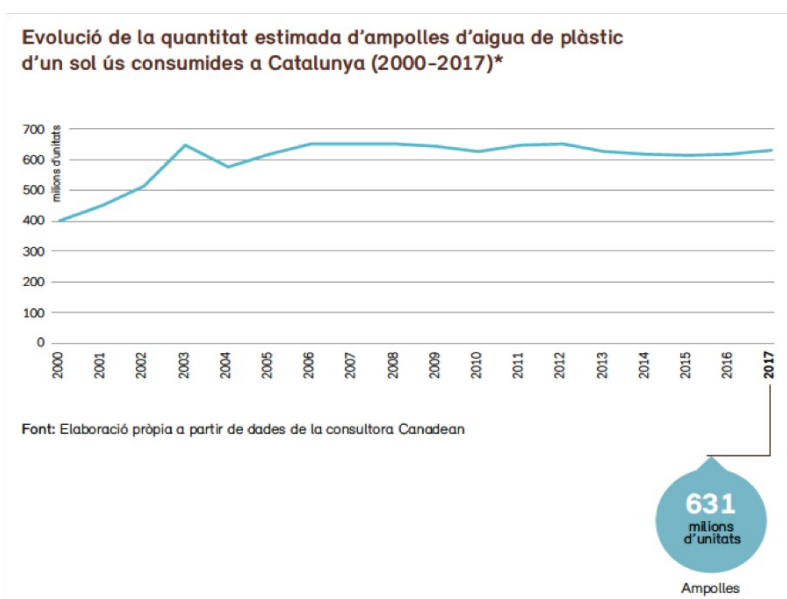

- S'estima que a Catalunya l'any 2016 es van generar 62.273 tones de residus de bolquers (al voltant d'un 2% del total de residus generats).
- Actualment la seva destinació són les instal·lacions de tractament finalista perquè no es poden reciclar. La seva gestió té uns costos estimats d'uns 12,5 milions d'euros assumits per les administracions catalanes.

de reduir la generació de residus, comporten estalvis econòmics per l'usuari i l'administració pública.

L'aplicació de la Responsabilitat Ampliada del Productor té un ampli marge de millora

- El consum total de bosses de plàstic de nanses d'un sol ús ha disminuït en gairebé el 50% del 2007 al 2016, però les bosses compostables i oxobiodegradables han augmentat en els darrers 2 anys.
- El consum d'aigua envasada en ampolles de plàstic d'un sol ús va superar l'any 2017 els 600 milions d'unitats, significat un 60% més d'ampolles consumides que l'any 2000.

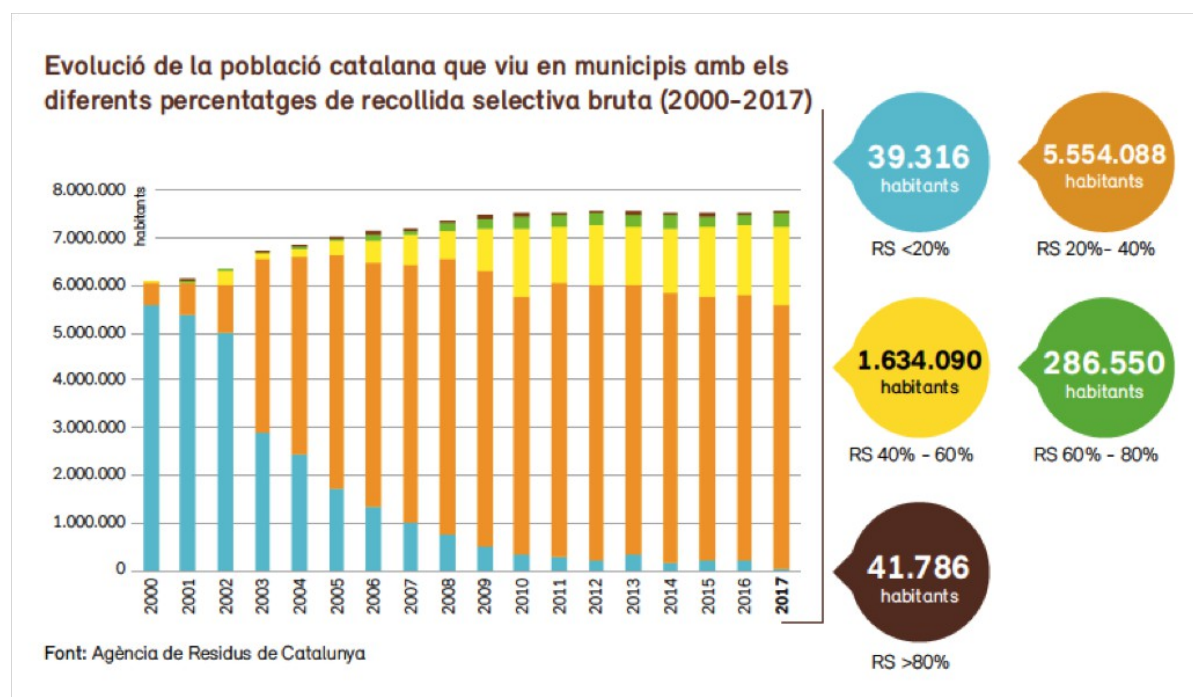

- L'any 2017 s'han consumit més de 1.000 milions d'unitats de llaunes de cervesa i refrescos, un 30% més que l'any 2000. El creixement és especialment alt per les llaunes de cerveses que han augmentat un 93% respecte l'any 2000.
- La recollida selectiva dels RAEE només representa al voltant del 47% dels aparells comercialitzats.

5. Els municipis que aposten per sistemes individualitzats s'acosten més al Residu Zero

La gestió municipal és una de les claus de volta de la política de gestió i prevenció de residus. Sense uns models ambiciosos de prevenció, preparació per a la reutilització, recollida selectiva i gestió de residus és impossible reintroduir els residus com a recursos al sistema productiu.

- 45 municipis estan recollint menys de 120kg/hab/any de resta, quan la mitjana catalana és de 300.
- Augmenta el nombre de municipis que estan per sobre del 60% de recollida selectiva bruta, passant de 83 l'any 2013 a 100 el 2017. Tot i això, gairebé el 75% de la població catalana viu a municipis on la recollida selectiva està en nivells inferiors al 40%.
- El nombre de municipis que tenen implantat el sistema porta a porta ha anat creixent des de la seva introducció l'any 2000. L'any 2017 un total de 137 municipis, que representen el 5% de la població, tenen implantats sistemes de recollida porta a porta domiciliària.

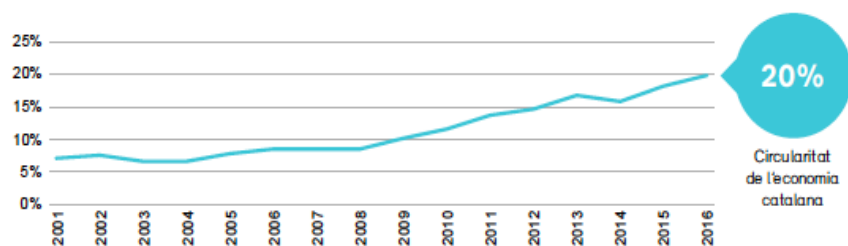

6. Catalunya està encara molt lluny de ser una economia circular

L'objectiu de l'economia circular és reduir la quantitat de materials utilitzats per l'economia i minimitzar l'extracció de matèries primeres verges. Per a assolir-ho cal promoure la servitització de l'economia, l'ecodisseny per garantir que els productes són reutilitzables, reparables, compostables, i/o reciclables així com estratègies de reutilització i reciclatge màxim dels residus.

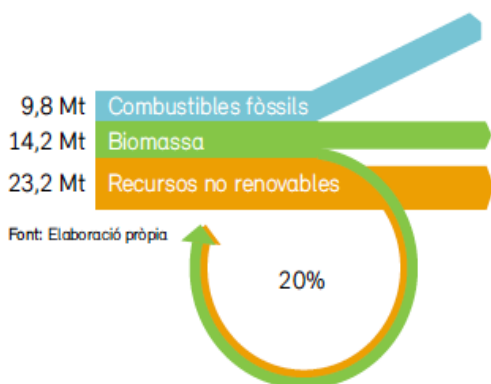
- S'estima que el pes de l'economia catalana ha estat de 42 milions de tones de material l'any 2017.
- Del total de residus produïts només s'han reintroduït al sistema productiu 8,5 milions de tones, el que dona un índex de circularitat de 20%.

Evolució de la circularitat de l'economia catalana (2001-2016)*

Font: Elaboració pròpia

Circularitat de l'economia catalana l'any 2016

Propostes per avançar cap al Residu Zero

Per a avançar cap a la societat residu zero és necessària l'aplicació de noves normatives i instruments eficients que aconseguixin disminuir els residus, els impactes ambientals i sanitaris associats i promoure una producció neta i un consum responsable. El nou marc normatiu europeu envers l'economia circular i els plàstics d'un sol ús i les iniciatives legals en altres territoris de l'estat com les Illes Balears o Navarra defineixen un camí que Catalunya no es pot demorar a seguir. Es proposen actuacions en 4 àmbits:

1) Un nou marc normatiu de residus: regulació i instruments econòmics

Aplicació d'una normativa específica catalana de prevenció de residus. Proposem la redacció d'una llei catalana de residus i recursos que posi l'èmfasi en la prevenció, la responsabilitat ampliada del productor, la fiscalitat ambiental i el consum responsable. Algunes de les mesures que hauria d'incloure són:

- Regular la venda i la distribució d'elements d'un sol ús en el mercat català.
- Establir un tribut d'ordenació per a productes d'un sol ús i productes de curta durada que presenten alternatives reutilitzables.
- Prohibir certs elements d'envasat i establir un gravamen sobre els materials en funció del seu impacte ambiental.
- Revisar i actualitzar el marc legal referent a la venda de productes a granel en harmonia amb els requeriments de seguretat alimentària.
- Prohibir la venda d'aigua i refrescos en envasos d'un sol ús en edificis i instal·lacions públiques.
- Introduir un enfocament més ampli del principi de la RAP que garanteixi la cobertura total dels costos associats als residus generats. També es proposa analitzar l'extensió de la responsabilitat ampliada del productor a altres fluxos de residus a més dels ja existents.
- Generalitzar el sistema de dipòsit, devolució i retorn (SDDR) per a determinats envasos de begudes.
- Establir sistemes de dipòsit o recompra per incrementar la recollida selectiva de certs materials amb potencial de ser reutilitzats o preparats per a la reutilització.
- Implantar sistemes d'incentiu o bonificació econòmica que promoguin activitats de reparació i reutilització i per aquells comerços que redueixin o eliminin els envasos d'un sol ús.

2) Una nova política municipal de gestió preventiva

- Prioritzar sistemes que permeten individualitzar la recollida de residus.
- Implantar mesures que promoguin la gestió dels residus el més a prop possible del punt de generació.
- Adaptar les deixalleries municipals per desenvolupar tasques de reutilització i preparació per a la reutilització i fomentar models de recollida per materials que presenten un alt potencial de reutilització.
- Bonificar sobre la taxa de residus a establiments comercials que presentin una àmplia oferta de productes ecològics, de comerç just, respectuosos amb el medi ambient i saludables.
- Regular les taxes de residus municipals per incloure reduccions de la quota a aquells contribuents que, a part de fer ús de les deixalleries, facin autocompostatge o participin en iniciatives de programes de prevenció i preparació per la reutilització.
- Incorporar criteris de prevenció de residus, foment de la reutilització i consum responsable en els processos de contractació pública.
- Realitzar compres públiques i centralitzades a un preu més econòmic per part dels ens locals o subvencionar la compra privada d'elements reutilitzables.

3) Impuls d'una política catalana d'R+D+I en prevenció de residus

- Augmentar la quantitat i qualitat de la informació disponible sobre la generació de residus, els seus impactes ambientals i el consum de productes.
- Desenvolupar nous productes sota criteris d'ecodisseny per tal de que els béns que es posin al mercat siguin duradors, reutilitzables, reparables, reciclables o compostables.
- Dissenyar sistemes tecnològics i logístics viables que permetin la recuperació de materials que poden ser integrats novament en el medi, preparats per a la reutilització o transformats en nous productes.

4) Promoció de campanyes generalitzades d'educació ambientals

Incloure campanyes generalitzades i mediàtiques de sensibilització ambiental que assenyalin l'origen dels problemes de l'excés de residus, les afectacions ambientals i socials del consum actual i que engresquin la societat a un fer un canvi d'hàbits vers el consum responsable.

info@rezero.cat
Tel.936686107
C.Bruc, 91 4t 1a
08009 Barcelona

Persones de contacte:

Rosa García

Directora general
rosag@rezero.cat
676 71 83 40

Elena Díez

Directora executiva
elenad@rezero.cat
676 718 385